

RENDEZ-VOUS PUBLICS

Ondanks de gangbare mythologieën die kunstervaring blijven linken aan individuele reflectie, kijken we naar kunst en bezetten we kunstruimten in verschillende vormen van collectiviteit, en al doende produceren we nieuwe vormen van wederkerigheid, van relaties tussen kijkers en ruimten, eerder dan tussen kijkers en objecten.

Maar wat is die mogelijkheid precies en hoe kan je de mogelijkheid denken met betrekking tot de ruimte? Samenwerking is nauw verbonden met pluraliteit, wederkerigheid en gemeenschappelijkheid. Als er samenwerking is, is er ook een zekere gemeenschappelijkheid. Is het dan ook mogelijk te spreken over de productie van een bepaald 'wij'? 'Ondanks de gangbare mythologieën die kunstervaring blijven linken aan individuele reflectie, kijken we naar kunst en bezetten we kunstruimten in verschillende vormen van collectiviteit, en al doende produceren we nieuwe vormen van wederkerigheid, van relaties tussen kijkers en ruimten, eerder dan tussen kijkers en objecten. Achter de gedeelde categorieën van klasse, smaak of politieke of seksuele voorkeuren ontstaat een andere vorm van 'WIJ'.¹⁰ Dit is een 'wij' dat constant posities inneemt, dat bezit neemt van een plaats door middel van taal, op dezelfde manier waarop de groep *Wat te doen* posities inneemt in de anonimiteit van de nacht. Wanneer Irit Rogoff de verschillende manieren beschrijft waarop je het begrip WIJ kan begrijpen in relatie tot verschillende gemeenschappelijkheden in kunst, haalt ze ook de verschuiving aan van de analytische functie van observatie en participatie naar de performatieve functie, 'we kunnen het erover eens zijn dat betekenis niet van ergens anders "opgegraven" wordt, maar "plaatsvindt" in het nu.'¹¹ Er is een belangrijk verband tussen betekenis (die altijd het resultaat van een verbondenheid is, dus nooit in isolatie te vinden is), plaatsen innemen en het heden: connecties tussen ons worden altijd in de ruimte geplaatst en dit is ook een van de voornaamste politieke stimulansen van de performatieve functie: de manier waarop het gemeenschappelijke blootgelegd wordt en hoe het een plaats inneemt, is nauw verbonden met performativiteit. Dit is dan niet de stroom van relaties in de open ruimte met ontelbare ontwikkelingsmogelijkheden, het is niet het actief zijn in de transparantie van mogelijkheden en ook niet het 'experimenteel' uitwisselen van rollen en van elkaars 'hier-en-nu' of een multiculturele kruisbestuiving om elkaar te begrijpen, maar iets wat veel kwetsbaarder is, veel lokaler en veeleisender in zijn kwetsbaarheid. 'Actie en taal creëren een ruimte tussen de deelnemers die bijna altijd en overal haar juiste plek kan vinden. Het is de ruimte van verschijning in de breedste zin van het woord, namelijk de ruimte waar ik verschijn aan anderen zoals zij verschijnen aan mij, waar mensen niet louter bestaan zoals andere levende en levenloze dingen, maar hun verschijning expliciet maken.'¹² Net door onze verschijning expliciet te maken, wordt het verband tussen betekenis, plaats en tijd zichtbaar. Dit is een constant proces van plaats innemen, van positie innemen in de leegte om ruimten te re-articulieren en ze open te stellen voor parallele gemeenschappelijkheden. Dit is de manier waarop verschillende veelheden zichzelf vormen doorheen taal, of zoals Donna Haraway het zou formuleren, een 'gesitueerde kennis'.

Deze notie is cruciaal wanneer we het willen hebben over bepaalde manieren van samenzijn (collectieven, samenwerking, bewegingen, participaties) die niet langer gelinkt zijn aan vooruitgang en geschiedenis, aan een gemeenschappelijk doel, maar eerder de ruimte articuleren en opeisen door de incoherentie en contingentie van hun bijeenkomst. De verschijningsruimte kan geïnterpreteerd worden in het kader van het niet-functioneren zoals Nancy het uitwerkte, vooral aangezien dit het niet-functioneren van de communicatie is (dit wordt vooral belangwekkend wanneer we denken aan samenwerkingsverbanden in media-kunst), het is een gemeenschap die constant ondergaat wat gedeeld wordt. Maar tegelijkertijd wordt deze verschijning wederkerig net door het vermogen om acties te ensceneren en ze te zien voor wat ze zijn, we kunnen zeggen dat ze wederkerig is doorheen een constant ruimtelijk maken van de actie en doorheen het genereren van betekenis in het nu. Dus 'wij' is niet het resultaat van een uitwisseling van relaties, van de economie van participaties of de stroom van tekens en netwerken, maar komt voort uit een complex incoherent netwerk van posities innemen, samen een plaats vinden, toevallig aanwezig zijn in het moment en tegelijkertijd dit heden articuleren. Het vermogen om de acties te ensceneren en ze te zien voor wat ze zijn, deze productie van betekenis in het heden, werd de laatste tien jaar zo goed als onmogelijk gemaakt door de privatisering van de openbare ruimte en door de toeëigening van procedures en protocollen door bedrijven en media. Precies van hieruit zie ik ook de plaats van artistieke instellingen als ruimten waar parallele articulaties van wederkerigheid mogelijk zijn, waar een bepaald 'wij' geproduceerd kan worden; maar alleen als dit tegelijkertijd ook de re-articulatie is van dezelfde ruimte waarin het 'wij' gearticuleerd wordt. Elke 'we' eist namelijk ruimte op in de leegte, dat betekent dat het continu variabel is en dat zijn coördinaten nooit vast kunnen liggen.

De ruimte innemen in de leegte

In zo'n samenwerking nemen we geen plaats in een leegte voor de ander maar wel *met* de ander, we bevolken de ruimte, of beter, we bevinden ons in een proces van multi-bevolking van ruimten door lichamen, sociale relaties en fysieke dynamiek. Slechts dan kan de nacht van *Wat te doen* een politieke nacht worden, omdat het een nacht is die volledig bewoond is en tegelijk openstaat voor de leegte. We staan nog steeds in het donker, zelfs al is de ruimte gevuld met betekenis, want de ruimte is niet transparant en niet verlicht. De duisternis die gepaard gaat met de samenwerking is hier van bijzonder belang: het gemeenschappelijke is namelijk nooit zichtbaar, het verschijnt alleen als een toevallige appendix van de gepositioneerde relatie. In dit soort samenwerking ontmoeten we elkaar niet als individuele subjectiviteiten – waar de ene de ene is en de ander de an-